

MÜSENNÂ b. HÂRİSE

(المثنى بن حارثة)

el-Müsenâ b. Hârise b. Seleme
b. Damdam b. Sa'd
b. Mürre b. Zühl eş-Şeybânî
(ö. 15/636)**Sâsânîler'e karşı
mücadeleleriyle tanınan sahâbî.**

Bazı kaynaklarda, 9 (630) veya 10. (631) yılda Medine'ye gelen ve Hz. Peygamber ile görüşerek müslüman olan Şeybânîoğulları heyeti içinde yer aldığı (İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, V, 90; İbn Hacer, III, 361-362), İslâm'ı kabul ettikten sonra Bahreyn bölgesinde mürtedlere karşı savaştığı rivayet edilir. Sâsânîler'e bağlı merzûbân ve dîhkanların, Güney Arabistan'dan göç ederek Sevâd bölgesine yerleşen Arap kabilelerine karşı baskıları artınca Müsenâ b. Hârise Medâin'e giderek Sâsânî imparatoruna şikâyetinde bulundu (Dîneverî, s. 111). Bir sonuç alamayınca Bekir b. Vâil kabilesinin diğer kolları Temim ve Abdülkays gibi aşiretlere önderlik edip Übüle ile Hîre arasındaki bölgede Sâsânîler'e karşı direnişe geçti. Özellikle Hîre bölgesinden Sâsânî topraklarının iç kesimlerine akınlar düzenleyerek onlara büyük sıkıntılar yaşattı. Sâsânî Hükümdarı Kubâd, saldırıları durdurmak amacıyla Bekirler'in müttefiki olan Kinde kabilesinin reisi Hâris'ten yardım istedi. Bu dönemde Hz. Ebû Bekir'den yardım talep etmek üzere Medine'ye gelen Müsenâ, halifeye kendisini Benî Şeybân'ın reisi olarak tanıması halinde sınırları korumak için İranlılar'la savaşacağını söyledi. Sâsânî ordularını Medine'den çok uzakta durdurmayı planlayan Hz. Ebû Bekir bu teklifi kabul ederek onu emîr tayin etti. Bazı rivayetlere göre Müsenâ İslâmiyet'i bu ziyaret sırasında kabul etmiştir. Müsenâ daha sonra Haffân'a dönüp bölgede İslâmiyet'in yayılması için çalıştı. Bir süre sonra kardeşi Mes'ûd'u Hz. Ebû Bekir'e gönderip İranlılar'ın kendisinden korktuğunu ve yardım ulaştığı takdirde diğer Arap kabilelerinin kısa sürede kendisine katılacağını bildirdi.

Hz. Ebû Bekir, irtidat olaylarını bastırdıktan sonra o sırada Yemâme'de bulunan Hâlid b. Velîd'i Müsenâ'ya destek için Irak'a gönderdi. Müsenâ'ya da bir mektup yazıp ona itaat etmesini söyledi. Hâlid önce Bahreyn'e, oradan Basra yakınlarındaki Nibâc'a giderek Müsenâ ile buluştu. Müsenâ'nın amcasının oğlu Süveyd b. Kutbe bu sırada Übüle'de İranlılar'a kar-

şı mücadele ediyordu. Hâlid, Müsenâ ile birlikte Süveyd'e yardım etmek için Übüle'ye ulaştı ve şehri denetim altına alıp Hîre'ye doğru hareket etti. Sevâd bölgesinin iç kesimlerine akınlar yapan Müsenâ Übüle, Hureybe, Nehrülmer'e (Nehrülmürre), Zendeverd ve Hürmüzcud gibi yerleşim merkezlerini ele geçirdi. Nehrüddem denilen yerde İranlı kumandan Câbân'ı mağlûp ettikten sonra Ülleys'e hâkim oldu ve halkıyla yıllık 1000 dinar ödemeleri, ayrıca müslümanlara rehberlik etmeleri şartıyla anlaşma yaptı (3 Receb 12 / 13 Eylül 633). Ardından Hâlid ile birlikte Hîre'ye gitti ve şehrin alınmasında önemli katkılar sağladı. Bu olaydan sonra yine Hâlid ile birlikte Enbâr'ı ele geçirdi.

Yermük Savaşı öncesi Suriye'deki kumandanların yardım talebi üzerine Hz. Ebû Bekir'in emriyle Suriye'ye giden Hâlid, Irak'tan ayrılırken bölgedeki orduların kumandanlığını Müsenâ'ya bıraktı (13/634). Hâlid b. Velîd'in ayrılmasıyla ordunun gücü azaldığı için Müsenâ, Hz. Ebû Bekir ile görüşmek ve destek almak amacıyla tekrar Medine'ye gitti. Ölüm döşeğinde olan halife, Hz. Ömer'e vasiyette bulunarak Müsenâ'ya destek olmasını istedi. Hz. Ömer halkı Müsenâ ile birlikte İran'a karşı savaşmaya çağırdı. Sâsânîler'e karşı önemli başarılar kazandığını hatırlatarak halkı cesaretlendirici konuşmalar yapan Müsenâ, ordunun toplanması uzayınca Medine'den ayrılıp Kûfe yakınlarındaki karargâh merkezi Haffan'a döndü. Bir süre sonra Hz. Ömer Müsenâ'yı azledip Ebû Ubeyd es-Sekaffîyi Irak orduları kumandanlığına tayin etti.

Ebû Ubeyd tarafından ordunun sağ kanat kumandanlığına getirilen Müsenâ, İran ordusuyla Nemânik'ta yapılan savaşta büyük yararlıklar gösterdi. Nemânik bozgunundan kurtulan İranlı askerleri takip ederek yüklü miktarda ganimet elde etti. Ebû Ubeyd bu başarıdan sonra Müsenâ'yı Bârûsmâ'ya gönderdi. Sorumlu olduğu bölgede başarılı faaliyetlerini sürdüren Müsenâ, kendisiyle anlaşmak isteyen İranlı mahallî idarecileri Ebû Ubeyd'in yanına götürüp onlarla anlaşma yapılmasını sağladı.

Ebû Ubeyd, Müsenâ'nın bütün uyarılarına rağmen Köprü savaşında (13/634) stratejik bir hata yapınca orduyu büyük bir felâkete sürükledi. Kendisiyle birlikte altı kumandanı şehid düştü. Yedinci sırada kumandanlığı devralan Müsenâ yaralı olmasına rağmen dağılan orduyu toparlayarak emniyetli bir yere çekti ve müslüman askerleri yok olmaktan kurtardı. Savaşın

ardından Hz. Ömer'e bir mektup göndererek olup bitenleri anlattı ve yardım istedi. Ardından bölgedeki Arap kabileleriyle iş birliği yaptı, onlardan destek sağlamaya çalıştı ve bunda önemli ölçüde başarılı oldu. Köprü bozgunundan sonra Hz. Ömer'in gönderdiği Cerîr b. Abdullah el-Becelî kumandasındaki yardımcı kuvvetlerle birlikte hareket geçen Müsenâ, Sâsânîler'e karşı Büveyb savaşının kazanılmasında büyük rol oynadı. Savaşın ardından Müsenâ ile Cerîr arasında anlaşmazlık çıktı. Bunun üzerine halife Sa'd b. Ebû Vakkâs'ı başkumandan olarak tayin etti; Müsenâ ve Cerîr'e mektup gönderip ona itaat etmelerini istedi. Sa'd b. Ebû Vakkâs Irak'a geldiği zaman Köprü savaşında aldığı yara yüzünden Müsenâ b. Hârise'nin hastalığı oldukça ağırlaşmıştı. Taberî Müsenâ'nın 14 (635) (*Tarih*, III, 570), Belâzürî ise 15 (636) (*Fütûh*, s. 255-256) yılında öldüğünü söyler.

Müsenâ, Sâsânîler'e karşı verdiği mücadelede orduyu sevk ve idaredeki mahareti, bölgedeki Arap aşiretlerini İran'a karşı örgütlemekteki becerisi, kabileler arası dengeleri gözetmedeki ustalığı, kararlı ve tutarlı kişiliği, kendisi hakkında verilen kararlara uymadaki samimiyetiyle dikkat çekmektedir. Müsenâ'nın askerlere her konuda adaletle davrandığı, sevinç ve üzüntüsünü onlarla paylaştığı rivayet edilir. Kazandığı başarılarla herkesin güvenini kazanmış, bilhassa Hz. Ömer döneminde önemli başarılarına rağmen ikinci planda kalmış, ancak bunu bir problem haline getirmemiş ve ordunun her kademesinde kendisine verilen görevi hakkıyla yerine getirmiştir. Müsenâ'nın hanımı Selmâ bint Haf'sın onunla birlikte bazı savaşlara katıldığı kaydedilmektedir. Sa'd b. Ebû Vakkâs, Müsenâ'nın ölümünden sonra Selmâ ile evlenmiştir. Muannâ ve Mes'ûd adında iki kardeşinden Muannâ, Müsenâ ile beraber bütün savaşlarına katılmış, Mes'ûd ise Büveyb savaşında şehid olmuştur (14/635).

BİBLİYOGRAFYA :

Vâkıdî, *Kitâbü'r-Ridde* (nşr. Muhammed Hamîdullah), Paris 1409/1989, s. 84, 126, 127, 128, 130, 133, 134; Belâzürî, *Fütûh* (Rıdvân), s. 118, 242, 244, 247, 248, 250-256, 258, 335; Dîneverî, *Ahbârü't-tuvâl*, s. 111, 113, 119; Ya'kübî, *Tarih*, II, 131, 133, 138, 142; Taberî, *Tarih* (Ebû'l-Fazl), III, 570; ayrıca bk. İndeks; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 432-433, 434, 435, 436, 438, 440-449, 452; a.mlf., *Üsdü'l-gâbe* (Bennâ), V, 89-90; İbn Hacer, *el-İşâbe*, III, 361-362; L. Caetani, *İslâm Tarihi* (trc. Hüseyin Cahid), İstanbul 1927, X, 288-289, 291-292, 305-306, 308, 312, 334-339; Abd al-Husain Zarrinkub, "The Arab Conquest of

MÜSENNÂ b. HÂRISE

Iran and Aftermath", *CHlr.*, IV, 5-6, 8, 9, 10; M. Ebû'l-Fazl İbrâhîm – Ali M. el-Bicâvî, *Eyyâmü'l-'Arab fi'l-İslâm*, Kahire 1394/1974, s. 186; Muhammed Hamîdullah, *el-Veşâ'îku's-siyâsiyye*, Beyrut 1405/1985, s. 371, 373, 376, 378; Mustafa Fayda, *Allah'ın Kılıcı Halid Bin Velid*, İstanbul 1990, bk. İndeks; Muhammed Ferec, *el-Müşennâ b. Hârişe eş-Şeybânî: Fârişü Benî Şeybân*, Kahire, ts. (el-Müessesetü'l-Misriyyetü'l-âmme); a.m.f., *Şaḥṣiyât 'askeriyye İslâmiyye*, Kahire, ts. (Dârü'l-fikri'l-Arabî), s. 192-235; M. Receb Beyyûmî, "Min Revâ'i'l-Müşennâ b. Hârişe", *ME*, XXXV/1 (1963), s. 44-51; M. Ali Abd., "el-Müşennâ b. Hârişe eş-Şeybânî", *el-'Arab*, XIX, Riyad 1984, s. 61-67; İsrâfil Balcı, "İran Sömürgesine Karşı Arap Aşiretleri Direnişinin Önderi: Müsenâ b. Hârişe ve Siyasî Faaliyetleri", *EKEV Akademi Dergisi*, VIII/19, Erzurum 2004, s. 177-194.

İSRAFİL BALCI

MÜSEVVİD

(bk. KÂTİP).

MÜSEYLİMETÜLKEZZÂB

(مسيلة الكذاب)

Ebû Sümâme Rahmânü'l-Yemâme
Mesleme b. Sümâme
b. Kebîr (Kesîr) el-Hanefî el-Vâilî
(ö. 12/633)

**Resûl-i Ekrem devrinde
peygamberlik iddiasında
bulunanlardan biri.**

Hicaz bölgesinin doğusunda Yemâme'de Heddâr denilen yerde doğdu. Yemâme topraklarının sahibi Bekir b. Vâil kabilesinin bir kolu olan Benî Hanife'ye mensuptur. Adı ve soyu ile ilgili rivayetler son derece karışık. Genellikle isminin Mesleme olduğu ve bunun müslümanlar tarafından tahkîr amacıyla Müseylime şekline dönüştürüldüğü kabul edilir. Asıl isminin Hârûn, Müseylime'nin lakabı olduğu da rivayet olunur. Babasının adı Sümâme veya Habîb, dedesinin adı Kebîr veya Kesîr ya da Hârûn yahut Lüceym olarak kaydedilir.

Şair, hatip, kâhin ve nüfuz sahibi bir kişi olan Müseylime, 8 yılında (630) Hevze el-Hanefî'nin ölümünden sonra Benî Hanife'nin reisi oldu. Hıristiyan olan ve ölümünden bir süre önce Hz. Peygamber'in İslâm'a davet mektubunu aldığı kendisine bu işte pay verilmesi şartıyla ona uyacağını bildiren Hevze müslüman olmamış, ancak Hanifeoğulları'ndan birçok kişi İslâm'ı kabul etmiş ve bunlar kabilenin güçlü liderlerinden Sümâme b. Üsâl'in etrafında toplanmıştı. Bu durumu hâkimiyet ve nüfuz

açısından tehlikeli bir gelişme olarak gören Müseylime, liderliğini pekiştirmek için Hanifeoğulları'nın heyeti içinde Resûl-i Ekrem ile görüşmek üzere Medine'ye gitti (10/631). Hz. Peygamber ile görüşmesinde ondan sonra hâkimiyetin kendisine verilmesini talep ettiği ve Resûlullah'ın bu talebi kesin bir şekilde reddettiği kaydedilmektedir. Bu olaydan Müseylime'nin Medine'ye İslâmiyet'i kabul etmek niyetiyle gitmediği anlaşılmaktadır. Medine'ye gitmekle beraber kafilenin yüklerini ve hayvanlarını korumak için onun konaklama yerinde kaldığı ve Hz. Peygamber ile görüşmediği de rivayet edilir (İbn Sa'd, I, 316-317). Görüşmenin bizzat Resûl-i Ekrem'in bu heyeti ziyareti şeklinde mi, yoksa adamları tarafından örtülerle çevrilmiş bir halde Müseylime'nin Hz. Peygamber'in huzuruna girmesi şeklinde mi gerçekleştiği hususunda ihtilâf vardır.

Müseylime'nin, Yemâme'ye döndükten sonra 10. yılın sonlarında (632 başları) Resûl-i Ekrem ile mektuplaştığı bilinmektedir. Ancak ilk mektubu kimin gönderdiği kesin olarak belli değildir. İbn Sa'd, ilk mektubu Hz. Peygamber'in yolladığını ve Müseylime'yi İslâm'a davet ettiğini, Müseylime'nin gönderdiği cevapta kendisinin de peygamber olduğunu yazdığını belirtmektedir (*eṭ-Tabakât*, I, 273). İbn Hişâm, Müseylime'nin Resûl-i Ekrem'e kendisinin de peygamber olduğunu ve yeryüzünün yarısının kendi kabilesine, diğer yarısının Kureys'e ait bulunduğunu ifade eden bir mektup gönderdiğini, bunun üzerine Hz. Peygamber'in, yolladığı mektupta onu kezzâb (çok yalancı) diye tanımladıktan sonra yeryüzünün Allah'a ait olduğunu ve onu istediğine vereceğini bildirdiğini kaydeder (*es-Sire*, III-IV, 600-601). Bunun üzerine "Müseylimetü'l-kezzâb" diye anılmıştır.

Medine'ye yaptığı ziyareten umduğu neticeyi alamayan Müseylime bu mektuplaşmanın ardından peygamberlik iddiasıyla ortaya çıkınca Resûl-i Ekrem, Yemâme bölgesindeki müslümanlardan ve görevlilerden Müseylime problemiyle ilgilenmelerini istedi ve Habîb b. Zeyd el-Ensârî'yi Müseylime'ye elçi olarak yolladı; kısa bir süre sonra da vefat etti. Yemâme'ye giderek Benî Hanife ileri gelenleriyle görüşüp halkın irtidad etmesine engel olmaya çalışan Habîb, Müseylime'nin emriyle öldürüldü. Benî Hanife reislerinden Sümâme de Müseylime karşısında yenilince Hz. Ebû Bekir, İkrime b. Ebû Cehil kumandasında bir orduyu Yemâme'ye gönderdi. Daha sonra Müseylime'nin büyük bir orduya sahip olduğunu öğrenince Şurahbîl b. Hasene ku-

mandasında bir birlik daha sevketti. Takviye güçlerinin gelmesini beklemeden Müseylime kuvvetlerine saldıran İkrime mağlûp olarak geri çekilmek zorunda kaldı. Ardından Şurahbîl b. Hasene'nin de yenilgiye uğraması üzerine halife bölgeye Hâlid b. Velid kumandasında yeni kuvvetler yolladı. İki ordu Yemâme'de Akrahâ' denilen yerde karşı karşıya geldi. Tarafların asker sayısı hususunda farklı rivayetler bulunmakla birlikte Müseylime ordusunun üç dört kat daha fazla askere sahip olduğu anlaşılmaktadır. İslâm ordusu başlangıçta Müseylime kuvvetleri karşısında gerilediyse de özellikle 2500 civarında olduğu belirtilen muhacir ve ensarın güçlü direnişi karşısında Müseylime sadık askerleriyle birlikte Hadîkatü'r-Rahmân denilen etrafı yüksek duvarlarla çevrili bahçesine sığınmak zorunda kaldı. Her türlü tehlikeyi göze alarak bahçeye giren müslümanlar Müseylime'yi ortadan kaldırmayı başardılar. Bu bahçeye de daha sonra "Hadîkatü'l-mevt" adı verilmiştir. Müseylime'yi kimin öldürdüğü konusunda çeşitli rivayetler bulunmaktadır. Genellikle Vahşî b. Harb'in, mızrağı ile Müseylime'yi yere düşürdüğü, ensardan Ebû Dücâne'nin de kılıcıyla onu öldürdüğü zikredilir. Son derece kanlı geçen çarpışmalarda her iki taraf da çok sayıda kayıp vermiştir. Bu hususta abartılı rakamlar verilmektedir. Müseylime'nin Akrahâ' bölgesinde 7000, takibat esnasında 7000 ve Hadîkatü'l-mevt'te 7000 olmak üzere 21.000 veya 24.000, müslümanların ise 700'ü hafız toplam 2200 kayıp verdiği nakledilir.

Halifelüğünün ilk günlerinden itibaren Hz. Ebû Bekir'i meşgul eden ve uzun çarpışmalara sebep olan Müseylime'nin 12. yılın Rebîülevvelinde (Mayıs-Haziran 633) öldürüldüğünde 140 veya 150 yaşında olduğu kaydedilir (İbn Kesîr, V, 50; VI, 268). Ancak bu rivayet makul görünmemektedir. Müseylime savaştan savaşa koştuğuna göre bu kadar yaşlı olmamalıdır. Ebû Hüreyre Hz. Peygamber'den, "Bir gün uyurken rüyamda iki kolumda altından iki bilezik gördüm ve bundan hoşlanmadım. Bu sırada bana rüyamda bileziklere doğru üfürmem vahyedildi, ben de üfledim; bunun üzerine uçup gittiler. Ben bu ikisini benden sonra çıkacak iki yalancı ile yorumladım: Biri (Esved) el-Ansî, diğeri Müseylime'dir" şeklinde bir hadis rivayet etmiştir (Buhârî, "Meğâzî", 70; Müslim, "Rü'yâ", 21).

Bazı şarkiyatçılar, Müseylime'nin peygamberlik iddiasını Hz. Muhammed'den çok önce ileri sürdüğünü söylemekte ve onun Câhiliye döneminde bile "Rahmâ-